

Janko LJUBOS

FOJNIČKI FRANJEVAČKI SAMOSTAN U RAZVOJU KULTURE HRVATA SREDIŠNJE BOSNE

U prošlim vremenima teško je pronaći izraz “hrvatski” uz bilo koju imenicu, pa tako i kulturu. Ovaj izraz uveden je u novijoj povijesti, ali može se mnogo toga izvesti što su činili Hrvati na ovim područjima i koje su to bile hrvatske institucije. To se može reći i za samostane u BiH.

Samostan kao hrvatska institucija, institucija koja se bavi hrvatskom kulturom, također je sužavanje djelatnosti koja se odvijala u samostanima.

Kad uđemo u samostan u Fojnici, onda ćemo vidjeti čime su se bavili franjevci u 14. stoljeću pa naovamo. To se može razvrstati u četiri zbirke:

1. Crkvena zbirka: zlatne paramente i dalmatike, lijepi ćilimi, dragocjeni kaleži od pozlaćena srebra koji su izrađeni u Fojnici i od fojničkog majstora, srebreni križevi, svijećnjaci, kadionice, naušnice, lanci, narukvice, srebrom okovani misali, srebreno posuđe za sv. ulje.... itd.
2. Knjižnica: knjižnica je podijeljena na 26 odjela. To kazuje njezinu univerzalnost: crkvena povijest, franjevačke stvari, crkveni oci, Sv. pismo, antiquissima, nabožne knjige, apologetika, liturgika, životi svetaca, dogmatika, moralno bogoslovlje, pravo, govorništvo, časopisi i novine, varia, glazba, klasici, jezikoslovlje, prirodne znanosti, filozofija, liječništvo, povijest svjetska, zemljopis, arheologija, hrvatska i srpska književnost, bosensia... •

3. Muzej: Zvizdovićeve zbirka, Miletićeve zbirka, bosansko-franjevačka zbirka, crkvena zbirka, zbirka oružja, zbirka iskopina, zbirka narodnog veziva, prirodoslovna zbirka, zbirka narodnog odijela, numizmatika...
4. Arhiv: Fojnički arhiv je star, bogat i raznolik, u javnosti još nepoznat.

Iz ovog kratkog nabiranja može se vidjeti da je u samostanu razvijen interes za mnoge kulture i da su te mnoge kulture vršile određeni utjecaj na franjevece i na puk koji su pastorizirali. Samostani su bili žarišta svjetske kulture i čini mi se da bi bilo cjelovitije tako ih promatrati.

Školstvo i franjevački samostan u Fojnici

Bosanski franjevci davali su značaj u odgoju svog podmlatka, ali također svoga katoličkoga puka, i to od samoga dolaska u Bosnu. Zabilježeno je u literaturi da su bosanski studenti teologije, koji bi studij završavali u Italiji, bili najizobraženiji studenti s učenjačkom podlogom koju su stjecali u bosanskim samostanima. Mnogi su u inozemnim učilištima dobivali visoke titule i nuđeno im je radno mjesto profesora i drugih visokih službi.

Na školovanje svoga puka franjevci su polagali veliko značenje. Prvo su otvarali samostanske škole, gdje bi djecu učili čitati i pisati. U početku su učili samo mušku djecu, a ta djeca kod svojih kuća brzo bi naučila i svoje sestre koje su marljivo učile i kad bi te sestre postale majke, onda bi one naučile svoje sinove i svoje kćerke. Tako se pismenost veoma brzo širila.

Iz samostanske škole brzo se prešlo na otvaranje škola po župama koje su pripadale ovom samostanu: u Docu kod Travnika, Jajcu, Varcaru, u Gradiškoj, Brestovskom, Busovači, Gučoj Gori, Orašju, Zenici, Banjaluci, Ivanjskoj, Bugojnu, Ljubunčiću, Kotoru, Rami, Kupresu i Travniku. Franjevci su sami prevodili udžbenike ili su pravili vlastite koje bi prilagodili ovdašnjim potrebama. Tako u Fojnici nalazimo udžbenike koje su pravili fra Ivan Franjo Jukić, fra Stjepan Margetić, Martić, Nedić i još drugi.

U fojničkoj samostanskoj knjižnici postoji gramatika napisana rukopisom, na turskom jeziku, za potrebe turskih škola u BiH, turska gramatika, napisao je bosanski franjevac. Potpisana je inicijalima. Ubrzo ćemo znati ime i prezime autora ove gramatike.

U fojničkom arhivu nalazi se čitava sila godišnjih školskih izvješća sa svih strana Bosne, koje su učitelji franjevci slali provincijalu koji je stolovao u Fojnici.

Povjesničari navode kako je dosta spomenuti fra Anđela Zvizdovića, biskupe Ivkovića, Mrnjavčića, Benlijlića, Dragičevića, Dobretića, Miletića, Šunjića, Vujičića, a od običnih franjevaca Margetića, Lašvanina, Krstičevića, Jukića, Peišića... i da dobijemo sliku školstva i kulture koja se širila iz fojničkog samostana.

Zaključak

Franjevački samostani u BiH istinska su žarišta kulture, pa i hrvatske. Drago mi je da je Federalno ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa organiziralo ovaj okrugli stol.

Bilo bi dobro kad bi bio jedan od zaključaka vašeg rada da se blago u našim samostanima hitno zaštiti od ubrzanog propadanja, da se temeljito istraži ili barem naznači što to samostani posjeduju, da se izučava naša prošlost i onda bi, vjerojatno, i naša budućnost bila građena na sigurnijim nogama.